

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

кандидаткиње Милане Рајић

ОДНОС ЕКОНОМСКОГ БЛАГОСТАЊА И КВАЛИТЕТА БРИГЕ МАЈКИ О ДЕЦИ РАНОГ УЗРАСТА: ПОТЕНЦИЈАЛНИ МЕХАНИЗМИ ДЕЛОВАЊА И ПРОТЕКТИВНИ ФАКТОРИ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовао комисију: Наставно научно веће Филозофског факултета у Новом Саду, на електронској седници одржаној од 7.- 9.2.2025.године		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Марија Зотовић Костић	ред.професорица	Психологија, 26.9.2013.године
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду		Председница комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Ивана Степановић Илић	ванр.професорица	Психологија, 31.10.2023.године
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Универзитет у Београду		Чланица комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Ивана Михић	ванр.професорица	Психологија, 25.12.2021.године
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду		прва менторка, чланица комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. Марина Виденовић	Научна сарадница	Психологија, 03.08.2021. године
презиме и име	Звање	ужа научна област и датум избора
Институт за психологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду		друга менторка, чланица комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Милана Миомир Рајић		
2. Датум рођења, општина, држава:		

24.01.1991., Нови Сад, Република Србија

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Мастер академске студије, Мастер психолог
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:
Докторске академске студије психологије, година уписа:2015.

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ОДНОС ЕКОНОМСКОГ БЛАГОСТАЊА И КВАЛИТЕТА БРИГЕ МАЈКИ О ДЕЦИ
РАНОГ УЗРАСТА: ПОТЕНЦИЈАЛНИ МЕХАНИЗМИ ДЕЛОВАЊА И
ПРОТЕКТИВНИ ФАКТОРИ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Истраживање рађено у оквиру докторске дисертације кандидаткиње Милане Рајић приказано је на 239 страница и организовано у 9 поглавља. Текст дисертације садржи 59 табела, 14 слика и 8 графика.

Кључне елементе дисертације чине: **Увод** (у ком кандидаткиња сумира досадашња сазнања о значају раног развоја и различитих фактора ризика у овом узрасту са нарочитим нагласом на ефекте сиромаштва); **Теоријски део** (у ком кандидаткиња представља и анализира различите теоријске приступе разумевању развоја у раном детињству са нагласком на теоријске перспективе у разумевању деловања сиромаштва на развој детета, попут Модела породичног инвестирања и Модела породичног стреса. Након тога, кандидаткиња отвара питање дефинисања квалитета старања о деци у раном детињству кроз преглед релевантних концепата у овој области, попут респонзивности, сензитивности и подстицајне неге. Коначно, кандидаткиња нуди преглед и интеграцију података о факторима који могу да објасне ефекте економских тешкоћа на квалитет старања о деци); **Емпиријски део** (који обухвата приказ и образложење предмета и проблема истраживања, Циљеве и хипотезе, а затим и детаљно описан дизајн истраживања, процедуру и фазе истраживања, варијабли са приказом инструмената примењених у истраживању, приказ узорка и начина досезања узорка, те, на крају и примењених техника статистичке обраде података); **Резултати** (који су организовани према циљевима тако да обухвате најпре дескриптивну анализу варијабли према резултатима са примењених инструмената, затим податке о повезаности економског благостања и квалитета старања о детету и коначно анализу медијаторске улоге варијабли из домена родитељске добробити и модераторску улогу варијабли из домена родитељске подршке); **Дискусија** (која је организована тако да најпре нуди анализу резултата повезаних са описом кључних варијабли, ефеката економског благостања на квалитет старања о деци, а затим и анализу и дискусију резултата који описују модел породичног стреса у разумевању ефеката сиромаштва на квалитет старања о деци; у овом делу дисертације детаљно су разматране и практичне импликације истраживања и коначно смернице за даљи рад у овој области).

У списку **литературе** је дато 466 референци.

Дисертација садржи 6 **прилога** у којима су, осим информисане сагласности, дебрифинг форме и примењених инструмената, дати и прецизни и обухвати подаци о дескриптивним показатељима подстицајних активности, разликама у подстицајности окружења према извештајима мајки из најнеповољнијих и најповољнијих економских окружења у узорку, као и подаци о разликама у подстицајности окружења с обзиром на низ социодемографских варијабли (пол детета, образовање, запосленост мајки).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Наслов рада је добро формулисан и прецизно упућује на предмет и проблем истраживања које је приказано у докторској дисертацији.

Увод. Уводним поглављем обухваћен је преглед и интеграција истраживања из различитих области која сведоче о значају раног развоја као осетљивог периода, као и актуелних емпиријских сазнања о ефектима ризичних фактора са нагласом на досадашње доказе о значају ниског економског статуса као фактора ризика за развој у раном детињству. Увод садржи и осврт на различите начине мерења економског статуса кроз истраживања у области.

Теоријски део. У теоријском делу дат је преглед досадашњих истраживања у области раног развоја и квалитета бриге у раном детињству као и актуелних теоријских модела који се данас користе за разумевање поменутих концепата. Такође, теоријски део обухвата и преглед теоријских модела помоћу којих се концептуализују ефекти ниског економског благостања на развој деце у раном узрасту. У овом делу рада ауторка аналитички приступа Моделу породичног стреса који се иначе користио како би се објаснио утицај сиромаштва на развој у адолесценцији, покушавајући да понуди прилагођену форму која би одговарала специфичностима раног развоја, трагајући за могућим медијаторским и модераторским варијаблама. Овако конципиран теоријски део чини јасан, аргументован и смислен оквир за разумевање значаја који економско благостање породице има за развој у раном детињству, а нуди и релевантан преглед досадашњих истраживања и актуелних теоријских модела у овој области.

Емпиријски део. У емпиријском делу се на прегледан начин резимирају недостаци у досадашњим истраживањима и аргументују потребе за истраживањем ове теме. Овај део је посвећен је дефинисању предмета и аргументацији проблема, као и опису постављених циљева и начина на који ће бити постигнути, а садржи и приказ и аргументацију хипотеза, веома детаљан и јасан опис узорка (и начина досезања узорка) и процедуре спровођења истраживања. Циљеви и задаци истраживања, приказани су и планирани тако да дају поступан и јасан увид у дефинисан проблем и чине прецизне и логичне кораке и целине како у приступу истраживању, тако и у приказу и анализи самих резултата. Коначно, у овом делу су приказане и јасно дефинисане варијабле истраживања (независна-економско благостање као континуирана, композитна мера економског положаја породице; модераторске- из домена подршке родитељима-родитељски савез, партнерски однос, социјална подршка; медијаторске- из домена родитељске добробити-родитељски стрес, родитељска сеемофикасност; зависна-квалитет старања о детету дефинисан преко концепата респонзивности у интеракцији и вештине да се креира подстицајно окружење). За сваку од варијабли је детаљно и прегледно приказан начин мерења уз дате адекватне показатеље психометријских карактеристика и ваљаности примењених инструмената.

Резултати. Резултати су организовани у складу са постављеним циљевима. За сваки циљ истраживања дат је преглед резултата који детаљно описује примењене технике статистичке анализе, уз адекватно навођење табела и графикана као и

одговарајућих статистичких индикатора.

Дискусија. Поглавље посвећено дискусији на адекватан начин резимира забележене резултате, доводи их у везу са подацима добијеним релевантним истраживањима у области раног развоја и квалитета старања о деци, те ефеката сиромаштва као фактора ризика и за развој у раном детињству, али и за квалитет родитељства. Подаци су даље интерпертирани у светлу актуелних модела ефеката сиромаштва на квалитет бриге о деци, односно Модела породичног стреса, уз детаљну и аргументовану анализу модераторских и медијаторских утицаја варијабли из домена подршке, односно родитељске добробити. На крају дискусије добијени налази су концизно резимирани уз разматрање практичних импликација као и смерница за будућа истраживања.

Литература. Поглавље посвећено литератури садржи адекватну количину и квалитет реферираних публикација које показују да је кандидаткиња консултовала релевантне изворе. Сва литература је адекватно цитирана и коришћена у тексту.

Комисија позитивно оцењује све елементе рада.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Радови у научним часописима:

Rajić, M., Videnović, M., & Krstić, K. (2023). Socioeconomic status, parenting stress and parenting practices during the covid-19 lockdown in Serbia. *Psihološka istraživanja*, 26(1), 115-141.

Videnović, M., Rajić, M., & Stepanović-Ilić, I. (2023). Preschool teacher-parent communication during COVID-19 pandemic lockdown: Relation to the parental engagement at home. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 55(1), 143-159.

Саопштења на научним конференцијама:

Rajić, M., Videnović, M., Krstić, K., & Stepanović Ilić, I. (2022). Early Childhood Development Stimulation: One Way Of Measuring. In *PROCEEDINGS OF THE XXVIII SCIENTIFIC CONFERENCE Empirical Studies in Psychology* (Vol. 28, pp. 100-103). Institut za psihologiju, Filozofski fakultet u Beogradu.

Rajić, M., Videnović, M., Stepanović Ilić, I., Krstić, K., Milidrag, M., & Bogdanović, R. (2019). How much is environment supportive for early childhood development in Serbia?. *Book of abstarcts of Current Trends in Psychology*, 38-40.

Videnović, M., Rajić, M., Stepanović Ilić, I., Mihić, I., Lozanović, D., & Sokal Jovanović, L. (2019). Early childhood development screening in Serbia. How much is

environment supportive for early childhood development in Serbia?. *Book of abstracts of Current Trends in Psychology*, 36-38.

Krstić, K., Videnović, M., Rajić, M., & Radanović, A. (2023). Responsiveness of mothers during play with the child. *Book of abstracts, Current Trends in psychology, Faculty of Philosophy in Novi Sad*, 73-74.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Потврђена је хипотеза која се односи на негативан ефекат ниског економског благостања на квалитет бриге и медијаторску улогу родитељског стреса на квалитет бриге. Директни ефекти економског благостања на интерференцију у игри и учесталост подстицајних активности, указују на то да мајке из породица нижег економског благостања показују вишу интерференцију током игре и ређе укључују децу у развојно подстицајне активности. Увођењем родитељског стреса добија се комплетнија слика о овим ефектима. Главни налаз овог истраживања огледа се у медијаторској улози родитељског стреса у релацији између економског благостања и квалитета бриге о деци у доменима интерференције и учесталости подстицајних активности. Ниже економско благостање утиче на виши родитељски стрес код мајки, што последично води у мање квалитетну бригу, манифестовану кроз вишу интерференцију током игре и ређе подстицајне активности. Када су у питању протективни фактори, показано је да квалитет релације са партнером, односно кородитељем нема модераторску улогу. Међутим, добијена је статистички значајна веза између нижег образовања и економског благостања са нижим квалитетом ових релација. Значајно је напоменути и да је квалитет партнерског односа и кородитељског односа повезан и са вишом учесталошћу подстицајних активности. Социјална подршка се издвојила као значајан протективни фактор у релацији између економског благостања и интерференције и учесталости подстицајних активности, у том смислу да ниже економско благостање има негативан ефекат на квалитет бриге и да је тај ефекат јачи код мајки које имају нижи квалитет социјалне подршке.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

За обраду прикупљених података коришћене су одговарајуће статистичке методе. У анализи резултата примењене су савремене технике анализе података (анализе модерације и медијације) које су уобичајене у области истраживања којој припада рад. Резултати истраживања су представљени јасно и систематично, уз навођење релевантних индикатора и сликовити приказ помоћу графикана. Организовани су прегледно у целинама које прате циљеве истраживања. Резултати су тумачени на адекватан начин, уз повезивање са емпиријским подацима добијаним у релевантним истраживањима у области и у светлу актуелних теоријских модела.

Комисија позитивно оцењује начин приказа, тумачење и дискусију резултата истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање. Навести нумеричке податке о резултатима провере оригиналности рада и дати текстуално образложење.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Да, докторска дисертација кандидаткиње Милане Рајић написана је у складу са образложењем наведеним у пријави теме.
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе? Да, докторска дисертација кандидаткиње Милане Рајић садржи све битне елементе.
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци? Дисертација представља оригиналан допринос науци јер истраживање у оквиру овог рада представља први покушај испитивања Модела породичног стреса у Србији, и један од ретких покушаја испитивања овог модела узорком обухватајући мајке деце најранијег узраста. Осим тога, у овом истраживању начињен је и покушај проширења модела варијаблама од којих неке до сада нису испитиване у овом контексту (укључене су варијабле из домена родитељске добробити и родитељске подршке које се у претходним истраживањима бележе као потенцијални протективни фактори за квалитет старања о деци у породицама у ризику).
4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања? Комисија није уочила недостатке у реализацији истраживања и садржају докторске дисертације кандидаткиње Милане Рајић.
5. Образложење резултата провере оригиналности рада (нумерички и наративно): На основу анализе која је вршена програмом IThenticate који Филозофски факултет користи за проверу оригиналности текста у докторским дисертацијама, закључено је да индекс поклапања у раду кандидаткиње Милане Рајић износи 1%, у 77188 речи програм проналази 106 поклапања према 45 извора. Сва поклапања су мања од 1%.
X ПРЕДЛОГ: На основу наведеног, комисија предлаже:
а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана; б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени); в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум:
Нови Сад, 19.2.2025. године

1. проф.др Марија Зотовић Костић, редовна професорица

— M. Zotic —, председница комисије

2. проф.др Ивана Степановић Илић, вандредна професорица

— I. Stjepanovic —, чланица комисије

3. проф.др Ивана Милић, вандредна професорица

— I. Milic —, чланица комисије (прва менторка рада)

4. др Марина Виденовић, научна сарадница

— M. Vidanovic —, чланица комисије (друга менторка рада)

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.